

Muistiinpanoja Liedon kirkon korjaustöistä elo-syyskuun ajalta 1970.

Liedossa oloni aikana minulla oli tilaisuus tutkia ulko- ja sisäpuolista peruskiveystä, oviaukkoja sekä lattian alta löytynyttä kahta alttarinpohjaa. Kokonaiskuvan luominen lattianalaisesta tilanteesta ei ollut tässä yhteydessä mahdollista, koska tutkimusvaiheen yhteydessä suoritettiin koko ajan urakkaluontoista perustusten vahvistustyötä. Näin ollen ei lattiaa avattu kuin seinien ja pilarien ympäriltä. Paikalla oloni aikana purettiin lisäksi ~~lounais~~ lounais-koillis- sekä kaakkoisnurkkien kontreforit.

Tutkimusvaiheen aikana ottamani valokuvat ovat päänumerolla 99671. Lisäksi kuvaavat rakennushistoriallisessa arkistossa olevat valokuvat 4974 - 5005 kyseessä olevaa työvaihetta. Samassa yhteydessä tehtiin myös joitakin epätaäydellisiä mittaus piirustuksia. (rak.hist. arkisto /).

Korjaustyön aikana ei muistettu kuin satunnaisesti hihoista pois kylvitetty maan seurantaa. Tästä myöskin löydöt ovat varsin vähäiset. Merkittävä niistä oli kalkkikivien suuri fragmentti (vrt. löydöskirje) löydöt on tallennettu päänumerolla 71102.

Oviaukot

Eteläporaali oli säilynyt alkuperäisessä asussaan lukuunottamatta kirkkosalin puoleisen segmenttikaarisen syvennysosan umpeenmuurausta. Kynnyskiveyksen ~~xxxxxxx~~ lisätäytteen altan paljastui suuri yhtenäinen kivipaasi, joka menee pielimuurauksen alle. Myös segmenttikaarinen komero oli säilynyt umpeenmuurauksen poistamisen jälkeen suhteellisen ehjänä.

Länsiportaali

Oviaukko on kokonaisuudessaan muutettu myöhempien aikojen korjauksissa. Ulkopuolella on oviaukossa kaksinkertainen kulmaprofilointi, joka todennäköisesti seuraa vanhaa muotoa.

Sisäpuolella oviakon kaari oli suorapäätteinen. Avatessani sisäpuolista pielimuurausta löytyi sieltä tasolta^{25.35} alkava

pieni kaareva kohta. Tältä pohjalta voi melkoisella varmuudella otaksua, että oviaukko on ollut samanlainen kuin telä portaali. Kaaren älku vastaa kaarevuudeltaan eteläportaalin

sisäpuolisen segmenttikaaren muotoa. Tältä pohjalta voi melkoisella varmuudella otaksua oviaukon olleen muotoiltaan samanlainen kuin alkuperäis arvioinnissa nähty lymyt eteläportaali,

Lieta 2.9.70 Aella

tiili, jonka pinnassa ei ole laastia

laastittu pinta itäseinän
looppin tiilen tavalla

seinä roikunut
Tiilet ovat kuitenkin
kaikki olleet pituus-
muunnassa ryjättäviä
pohjan- etelämuuntainset

tiili, jonka
pinnassa ei
ole laastia

143

puumuura

HK

laastiantuna

harmaaliviseä
etäseunnen kivinä
laastihätkkelmiä

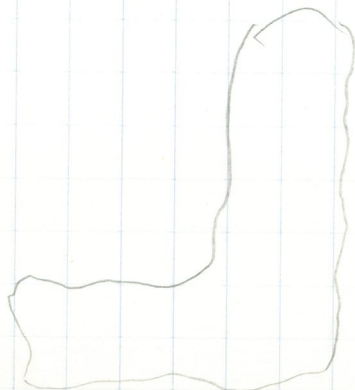
Tiilet
harmaaliviseä
alueen
reunassa

28 x 13,5 + 9

27,5 x 13,5 + 9

pakumelit 8,5 ja 9

myös tiili muuraus-
hätkkelmiä, ladottu onlle
maan päälle

data 27.8.70 albani

hidimuloja 29x9
28x8
27x8
27x9
28,5x14x10

28x13,5x9
27x14x9

Lieto 27.8.70 Sakariton johtava oviavukko (paradi kirkkoräli puolella)

Kaso 2400

uudempi
muraan ↑ 54

uudempi muraan

↓ 57

115

↓ 82

84

↓ 110

↓ 105

↑ 16

4 K

↓ 120

↓ 134

muraan 1. ahdas

↓ 133

4 K

vanhan tiilimuraan tiilimattoja

26 x 13 x 8,5

26 x 13 x 9

29 x 13 x 9,5

28 x 19

30 x 10

27 x 9

↓ tiilimattoja

17 x 8

17 x 8

17 x 9

17,5 x 9

uudempi muraan

tiilimattoja

22 x 7

27 x 7

26 x 7 x 13

28 x 13,5 x 7

lieto rak. ovi aukšto rak. puobelis

29 x 14 x 8

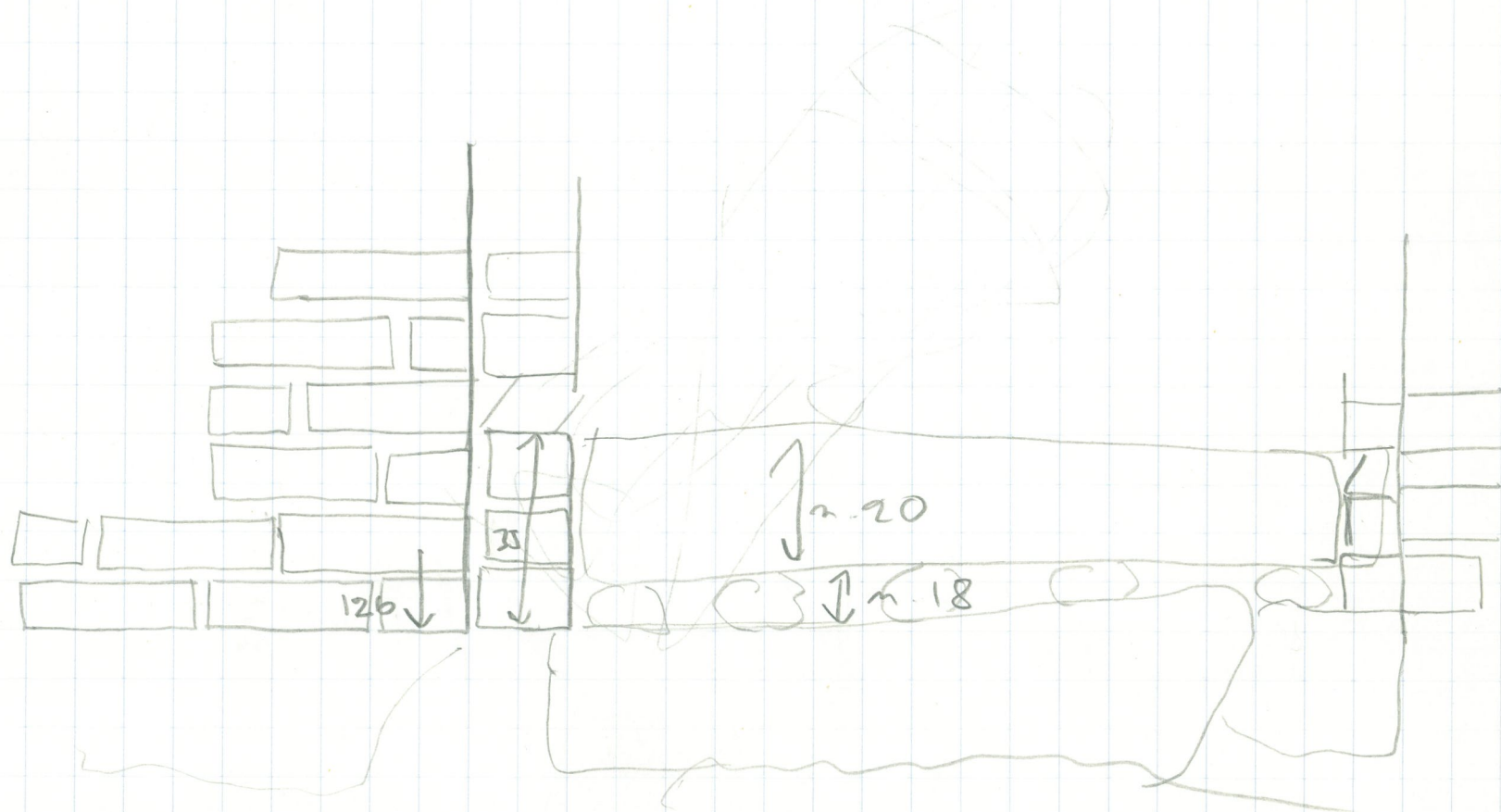
30 x 15 x 7,5

29 x 14,5 x 8

laidetis kabalė

Lieto 2.9.70 Länriportaalin kynnyksiveyksen faradi kikkoravain
puolelta

49.75

Lieto 26.8.

länkiportaulin kynnyksiä

tiilinen betonilla päällystetty
kynnys tavalla

tiilimittoja

$$29 \times 8$$

$$30 \times 13 \times \Delta$$

$$30 \times 16 \times 6$$

$$29 \times 13 + 8,5$$

$$29 \times 13 + 6,5$$

$$19,5 \times 7$$

$$27 + 13,5 + 7,5$$

$$28 + 14 + 7,5$$

$$28 + 13 + 7$$

$$26 + 13 + 7$$

Lieta Palari S3 pohjoisrinne

$28,5 \times 9,5$
 $28 \times 9,5$
 $27,5 \times 13 \times 9$
 $28 \times 13,5 \times 9$

Pankhaus

↑ 110

muudelle mura-
milla
tiilimulleja

$29 \times 14 \times 7,5$

27×7

$27 \times 12,5 \times 7$

28×7

$29 \times 13 \times 7$

43

32

liitteensä pelainis

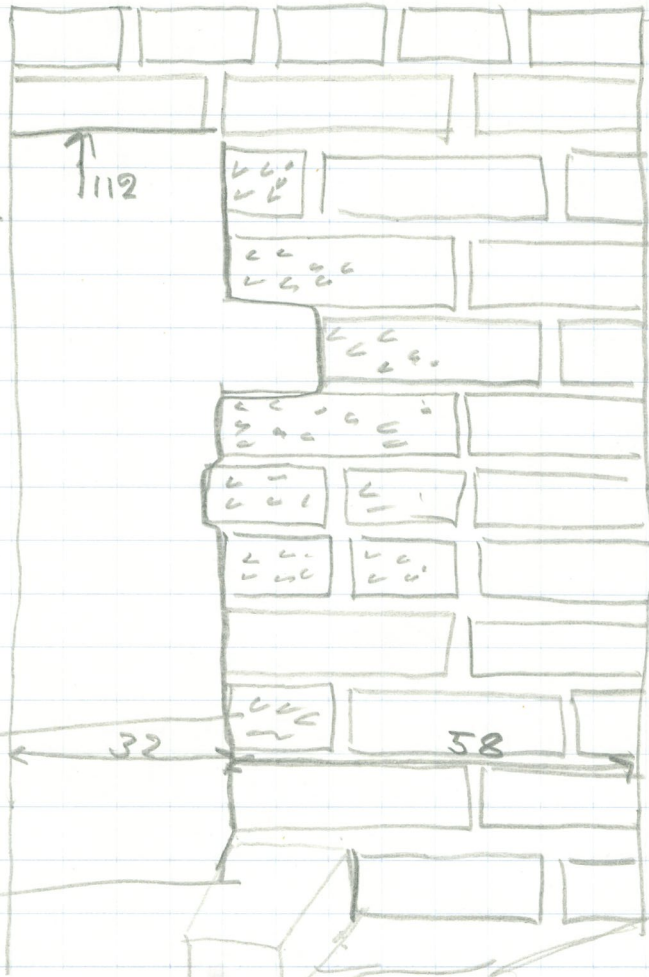
3

lieto pila 53 stelašuvu

lielimittoja
modeleem
muraubite

- 28x13x7,5
- 27,5x14x7,5
- 26x12x7,5

↑
112

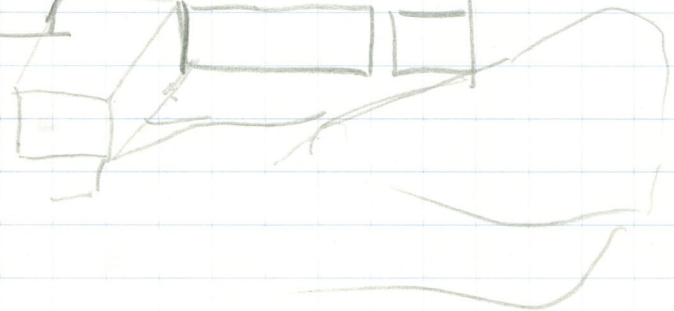
- 30x8
- 29x10
- 29x9,5
- 28,5x9,5
- 28x9

lulet nlo
pilaivta

← 32

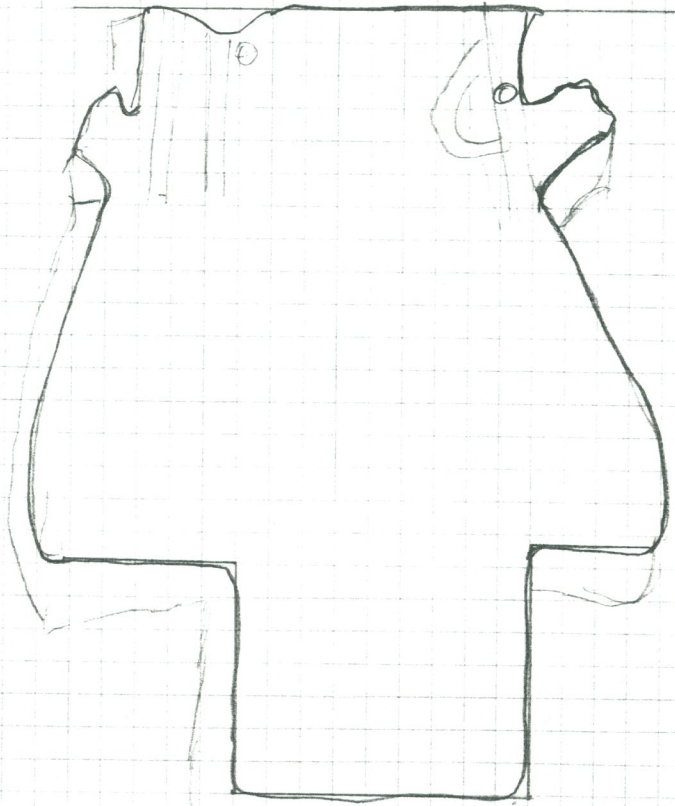
→ 58

lulet nlo
pilaivta

duodon risti 1:20
epämääräinen piirros,
ei riviä.

Luettelo Liedon kirkon kaivauksessa v. 1970 löytyneistä
esineistä

Metalliesineet

- 71102 : 1 Päästään kolmiapilan muotoiseksi taivutettu neula.
Pituus 6,8 cm. Löytöpaikka tuntematon. (vrt. liite 1)
- : 2 Pyöreä solki. $\emptyset$ 2,4 cm. Kehän leveys 0,4 cm. Löytö-
paikka 11/2. (vrt. liite 1)
- : 3 Sormuksen fragmentti. $\emptyset$ 2,1 cm. Kehän leveys 0,3 cm.
Löytöpaikka 11/2.
- : 4 Metallirengas. $\emptyset$ 2 cm. Kehän leveys 0,6 cm. Kehässä
uurrekoristelua. Löytöpaikka 11/2.
- : 5 Sormus. $\emptyset$ 2 cm. Kehän leveys 0,2 cm. Löytöpaikka 11/2.
- : 6 Sormustin. Suuaukon $\emptyset$ 1,5 cm. Korkeus n. 2 cm. Pinnas-
sa koristelua. Löytöpaikka 11/2.
- : 7 Rengas. $\emptyset$ 1,5 cm. Löytöpaikka 11/2.
- : 8 Sormus. $\emptyset$ 2 cm. Kehän leveys 0,2 cm. Löytöpaikka 11/1.
- : 9 Rengas. $\emptyset$ 1,5 cm. Löytöpaikka 11/1.
- :10, 11, 12 Virsikirjan heloja. Pituudet 2,5 cm, 2,4 cm ja
2,3 cm. Löytöpaikka 11/1.
- :13 Kannallinen lyijynappi. $\emptyset$ 1,9 cm. Löytöpaikka 11/1.
- :14 Kannallinen nappi, pinnassa koristelua. $\emptyset$ 2,1 cm. Löy-
töpaikka 11/1.
- :15 Pyöreä, kupera napinkuori. $\emptyset$ 1,5 cm. Löytöpaikka 11/1.
- :16 Pyöreä napinkuori. Pinnassa koristelua. $\emptyset$ 2,8 cm. Löy-
töpaikka 11/1.

71102 :17 Virsikirjan hela. Pituus 3 cm. Löytöpaikka 11/3.

:18 Silmälasin kehys. $\emptyset$ 3,5 cm. Löytöpaikka 11/3.

Rautaesineet

71102 :19 Hiilihangan pään fragmentti. Pituus 14 cm. Löytöpaikka 11/1.

Lasiesineet

71102::20 Lasikannun fragmentti. Kahvaosa säilynyt. Korkeus n. 17,7 cm. Löytöpaikka tuntematon.

:21 Ikkunalasin fragmentti. 4,5 x 2,7 cm. Löytöpaikka 11/1.

:22 Ikkunalasin fragmentti. 5 x 2,7 cm. Yksi sivu ehyt. Pinnassa mahdollisesti maalauskoristelua. Löytöpaikka 1/1.

:23 Ikkunalasin fragmentti. 4 x 2,8 cm. Pinnassa mahdollisesti maalauskoristelua. Löytöpaikka 1/1.

:24 Ikkunalasin fragmentti. 3 x 1,5 cm. Kulma ehjä. Löytöpaikka 1/1. (vrt. liite 1)

:25 Luunappi. $\emptyset$ 1,5 cm. Löytöpaikka 1/1.

Kiviesineet

:26 Kalkkikivisen ristin fragmentti. Korkeus 42 cm, leveys 31 cm ja paksuus 7 cm. (vrt. liite 1)

71102

Helsingissä lokakuun 6 päivänä 1972

Marja Terttu Knapas

Liedon kirkon korjaustyön aikana otettuja valokuvia
elokuu - lokakuu 1970

Valok. Marja Terttu Knapas ja Olavi Tapio

- 99671:1   Kirkon itäpäätty
          2   Osa kirkon eteläfasadia
          3   Osa kirkon eteläfasadia
          4   Kirkon länsipuolella virtaava Aurajoki
99617   Kellotapuli
99671:5   Pohjoisseinän läntisin ikkuna ulkopuolelta
          6   Eteläseinän itäisin ikkuna ulkopuolelta
          7   Sakariston itäseinän ja runkokuoneen pohjoisseinän
              liittymäkohta.
          8   Sakariston itäseinän umpeenmuurattu ikkuna-aukko
              ulkopuolelta
          9   Sakariston pohjoisseinän ikkuna ulkopuolelta
         10   Sakariston länsiseinän ja runkokuoneen pohjoisseinän
              liittymäkohta
         11   Lounaisnurkan kontrefori
         12   Lounaisnurkan kontrefori
         13   Lounaisnurkan kontreforinpurkutyö
         14   Lounaisnurkka kontreforin purkamisen jälkeen
         15   Luoteisnurkan kontrefori
         16   Luoteisnurkan kontreforin perustusta
         17   Länsiseinän ulkopuol. peruskiveystä
         18   Länsiseinän ulkopuolista peruskiveystä
         19   Länsiseinän ulkopuolista peruskiveystä
         20   Länsiseinän ulkopuolista peruskiveystä
         21   Länsiseinän ulkopuolista peruskiveystä
         22   Länsiseinän ulkopuolista peruskiveystä
         23   Lounaisnurkan kontreforin alaosa
         24   Lounaisnurkan kontreforin alla olevan perustuksen
              paalutusta
99620   Länsiseinän peruskiveystä
99671:25   Näkymä länsiseinän ulkopuolen perustusten vahvistus-
              työstä
         26   Näkymä länsiseinän ulkopuolen perustusten vahvistus-
              työstä

- 99671:27 Näkymä länsiseinän ulkopuolen perustusten vahvistustyöstä
- 28 Runkohuoneen pohjoisseinän perustusta sakariston länsipuolella
- 29 Runkohuoneen pohjoisseinän perustusta sakariston länsipuolella
- 30 Lähikuva peruskiveyksen alla olleesta hirsiarinasta (pohjoisseinän länsipää)
- 31 Lähikuva peruskiveyksen alla olleesta hirsiarinasta (pohjoisseinän länsipää)
- 32 Runkohuoneen eteläseinän peruskiveystä asehuoneen länsipuolella
- 33 Runkohuoneen eteläseinän peruskiveystä asehuoneen länsipuolella
- 34 Sakariston länsiseinän perustusta
- 35 Sakariston länsiseinän perustusta
- 36 Sakariston länsiseinän perustusta
- 37 Sakariston länsiseinän perustusta
- 38 Sakariston länsiseinän ja runkokuoneen pohjoisseinän liittymäkohta
- 99621 Sakariston itäseinän umpeenmuurattu ikkuna-aukko
- 99671:40 Sakariston itäseinää perustusten vahvistustyön yhteydessä
- 99622 Sakariston itäseinää perustusten vahvistustyön yhteydessä
- 99671:41 Sakariston itäseinää perustusten vahvistustyön yhteydessä
- 42 Runkohuoneen pohjoisseinää sakariston itäpuolelta perustusten vahvistustyön yhteydessä
- 43 Runkohuoneen pohjoisseinää sakariston itäpuolelta perustusten vahvistustyön yhteydessä
- 44 Koilliskulman kontrefori
- 45 Koilliskulman kontrefori
- 46 Koilliskulman kontreforin purkutyö
- 47 Koilliskulman kontreforin purkutyö
- 48 Koilliskulman kontreforin purkamisen jälkeen
- 49 Koilliskulman kontrefori purkamisen jälkeen
- 50 Uuden kuoriosan kaakkoisnurkka perustusten vahvistustyön yhteydessä.
- 51 Uuden kuoriosan koilliskulma perustusten vahvistustyön yhteydessä
- 99618 Runkohuoneen eteläseinää asehuoneen länsipuolelta
- 99671:52 Sakariston itäseinää perustusten vahvistamistyön yhteydessä

- 99671:53 Runkohuoneen eteläseinää perustusten vahvistamistyön yhteydessä
- 54 Kaakkoiskulman kontrefori
  - 55 Kaakkoiskulman kontrefori
  - 56 Kaakkoiskulman kontreforin purkutyö
  - 57 Kaakkoiskulman kontreforin purkamisen jälkeen
  - 58 Kaakkoiskulman kontreforin purkamisen jälkeen
  - 59 Kaakkoiskulman kontreforin purkamisen jälkeen
  - 60 Eteläseinän sisäpuolista peruskiveystä
  - 61 Eteläseinän sisäpuolista peruskiveystä
  - 62 Pohjoisseinän sisäpuolista perustusten vahvistusta
  - 63 Sakariston oviaukon itäpuolen perustusten vahvistus
  - 64 Entistämistyön yhteydessä tehty perustusten vahvistustyön detaljikuva
  - 65 Perustuksessa olleita hirsiiä
  - 66 Asehuoneen lounisnurkan sisäpuolista peruskiveystä
  - 67 Asehuoneen sisäpuolista peruskiveystä
  - 68 Asehuoneen länsiseinän peruskiveyksen alla oleva hirsi
  - 69 Asehuoneen luoteisnurkan sisäpuolista peruskiveystä
  - 70 Asehuoneen länsiseinän sisäpuolista peruskiveystä
  - 71 Asehuoneen länsiseinän sisäpuolista peruskiveystä
  - 72 Sisäkuva itään korjaustöiden alkuvaiheessa
  - 73 Sisäkuva länteen korjaustöiden alkuvaiheessa
  - 74 Lähikuva lehterin rintamuksesta
  - 75 Sisäkuva luoteeseen korjaustöiden alkuvaiheesss
  - 76 Kirkon länsiseinää länsiportaalin pohjoispuolelta
  - 77 Lähikuva holvien halkeamista
  - 78 Holvit ennen korjausta
  - 79 Pilarin ja holvin liittymäkohta
  - 80 Lähikuva holvista
  - 81 Lähikuva holvista
  - 82 Lähikuva holvista
  - 83 Lähikuva holvikaarista
  - 84 Lähikuva länsipään holvista
  - 85 Lähikuva länsipään holvista
  - 86 Lähikuva holvista
  - 87 Lähikuva sakariston holvista
  - 88 Lähikuva holvista
  - 89 Lähikuva holvista
  - 90 Holvien halkeamia
  - 91 Holvien halkeamia

- 99671:92 Runkohuoneen pohjoisseinää sakaristoon johtavan oviaukon yläpuolelta
- 93 Runkohuoneen pohjoisseinää sisäpuolelta sakaristoon johtavan oviaukon länsipuolella
- 94 Runkohuoneen pohjoisseinää sisäpuolelta
- 95 Holvien halkeamia
- 96 Asehuoneen oviaukko ulkopuolelta
- 97 Asehuoneen oviaukon itäpieli ulkopuolelta
- 98 Asehuoneen oviaukon länsipieli ulkipuolelta
- 99 Asehuoneen oviaukon länsipieli sisäpuolelta
- 100 Eteläportaali asehuoneen puolelta
- 101 Eteläportaali kirkkosalin puolelta ennen lisämuurauksen poistamista
- 102 Eteläportaalin länsipieli kirkkosalin puolelta osittain alkuperäisasuisena
- 103 Eteläportaali kirkkosalin puolelta lisämuurauksen poistamisen jälkeen
- 104 Eteläportaali kiveyksen itäosa kirkkosalin puolelta
- 105 Länsiportaali ulkopuolelta
- 106 Länsiportaali kirkkosalin puolelta uudelleen muuratussa asussa
- 107 Länsiportaalin kynnyskiveys ennen lisämuurauksen poistamista
- 108 Länsiportaalin kynnyskiveys lisämuurauksen poistamistyön yhteydessä
- 109 Länsiportaalin alaosa ulkoa nähtynä
- 110 Länsiportaalin kynnyskiveys osittain alkuperäisenä
- 111 Länsiportaalin kynnyskiveys kirkkosalin puolelta
- 112 Länsiportaalin kynnyskiveyksen eteläosa kirkkosalin puolelta
- 113 Ullakon oviaukko runkohuoneen pohjoisseinän länsipäässä
- 114 Sakariston oviaukko
- 115 Sakariston oviaukko - oviaukon alaosa
- 116 Sakariston oviaukko - oviaukon kynnyskiveys.
- 117 Sakariston oviaukko - oviaukon kynnyskiveys
- 118 Sakariston oviaukko - oviaukon kynnyskiveys
- 119 Sakariston oviaukko - oviaukon kynnyskiveyksen alin taso
- 120 Itäisimmän eteläpilarin länsisivu
- 121 Itäisimmän eteläpilarin itä- ja pohjoissivut

- 99671:122 Keskimmäisen eteläpilarin itäsivu
123 Keskimmäisen eteläpilarin länsisivu
124 Läntisimmän eteläpilarin eteläsivun alaosaa
125 Läntisimmän eteläpilarin eteläsivua
126 Läntisimmän eteläpilarin perustusten vahvistus
127 Läntisimmän eteläpilarin alttarin pohja
128 Läntisimmän eteläpilarin alttarin pohja
129 Läntisimmän eteläpilarin pohjoissivu
130 Läntisimmän eteläpilarin pohjoissivu
131 Läntisimmän eteläpilarin alttarin pohjan eteläreuna
132 Itäisimmän pohjoispilarin itäsivua
133 Itäisimmän pohjoispilarin itäsivua
134 Lähikuva itäisimmän eteläpilarin pohjoissivusta
135 Itäisin pohjoispilari
136 Itäisimmän pohjoispilarin länsisivun perustuksen vahvistustyöt
137 Itäisimmän pohjoispilarin länsisivun perustuksen vahvistustyöt
138 Keskimmäisen pohjoispilarin itäsivu
139 Keskimmäisen pohjoispilarin itäsivu
140 Keskimmäisen pohjoispilarin itäsivun perustusta
141 Keskimmäisen pohjoispilarin eteläsivu
142 Keskimmäisen pohjoispilarin länsisivu
143 Keskimmäisen pohjoispilarin länsisivu
144 Keskimmäisen pohjoispilarin etelä- ja länsisivut
145 Keskimmäisen pohjoispilarin perustaa
146 Keskimmäisen pohjoispilarin perustaa
147 Läntisimmän pohjoispilarin länsi- ja eteläsivut
148 Läntisimmän pohjoispilarin länsi- ja eteläsivut
149 Pääalttarin paikka koillisesta nähtynä
150 Pääalttarin paikka kaakosta nähtynä
151 Lähikuva pääalttarin perustuksesta
152 Lähikuva pääalttarin perustuksesta
153 Lähikuva pääalttarin perustuksesta
154 Lähikuva pääalttarin perustuksesta
155 Lähikuva pääalttarin perustuksesta
156 Lähikuva pääalttarin perustuksesta
157 Lähikuva pääalttarin perustuksesta
158 Lähikuva pääalttarin perustuksesta
159 Pääalttarin perustusta ja kirkon ent.itäseinän perustaa

- 99671:160 Sakariston länsiseinä sisäpuolelta
- 161 Sakariston eteläseinä sisäpuolelta
- 162 Korjaustyön aikaisia näkymiä
- 163 Korjaustyön aikaisia yleisnäkymiä
- 164 Ulkopuolista perustusten vahvistustyötä

99671:1

99671:2

99671:3

9967

99671:4

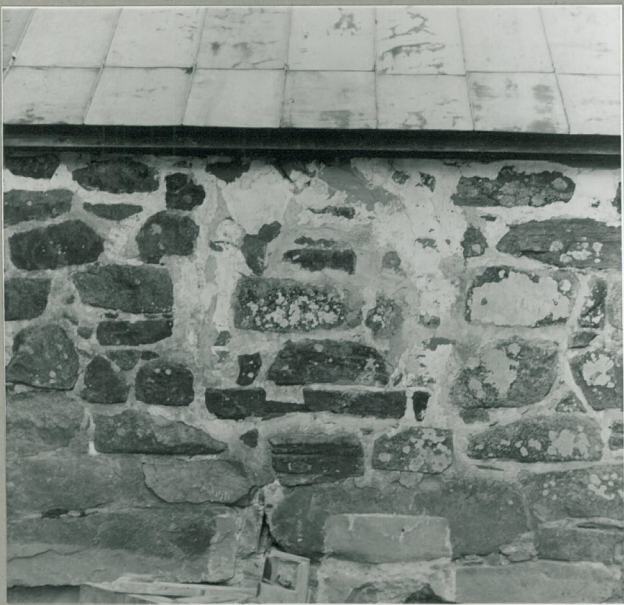

99671:5

99671:6

99671:7

99671:8

99671:9

99671:10

99671:11

99671:12

99671:13

99671:14

99671:15

99671:16

99671:17

99671:18

99671:19

99671:20

99671:21

99671:22

99671:23

99671:24

99620

99671:25

99671:26

99671:27

99671:28

99671:29

99671:30

99671:31

99671:32

99671:33

99671:34

99671:35

99671:36

99671:37

99671:38

99671:39

99621

99671:40

99622

99671:41

99671:42

99671:43

99671:44

99671:45

99671:46

99671:47

99671:48

99671:49

99671:50

99671:51

99618

99671:52

99671:53

99671:54

99671:55

99671:56

99671:57

99671:58

99671:59

Fuller

99671:60

99671:61

99671:62

99671:63

99671:64

99671:65

99671:66

99671:67

99671:68

99671:69

99671:70

99671:71

99671: 72

99671: 73

99671: 74

99671: 75

99671: 76

99671: 77

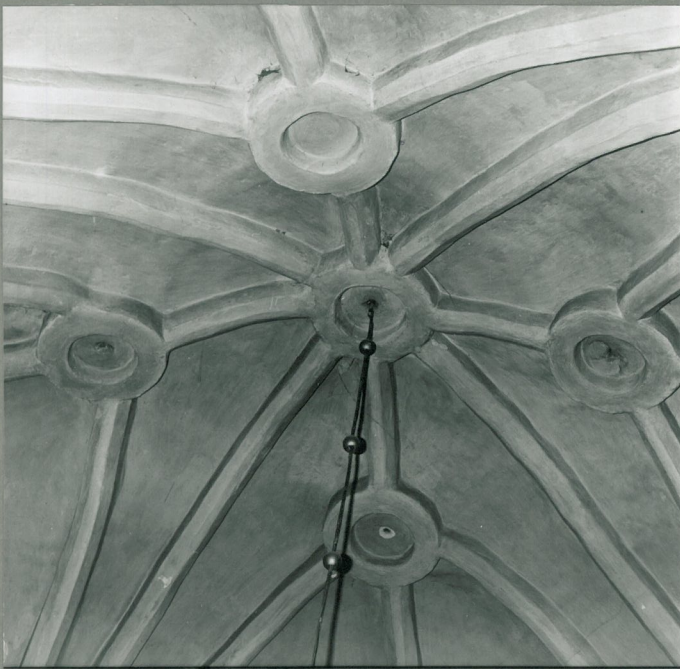

99671:78

99671:79

99671:80

99671:81

99671:82

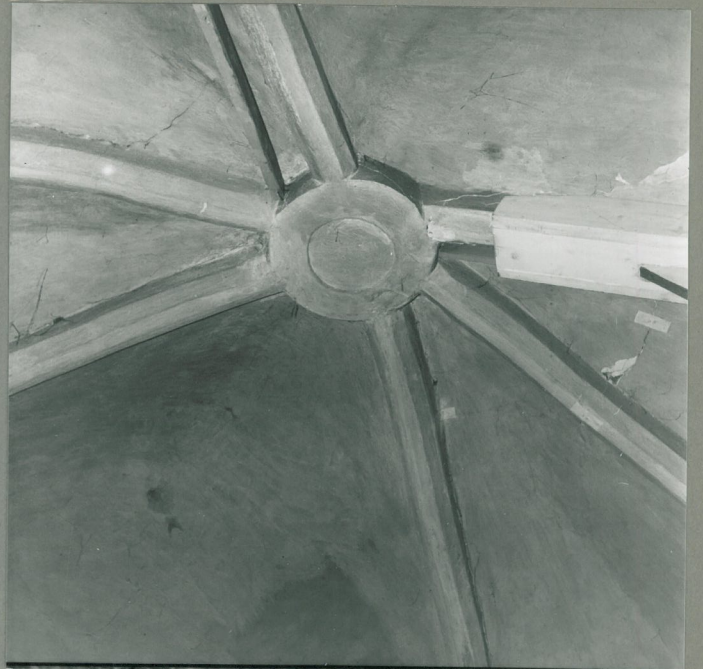

99671:83

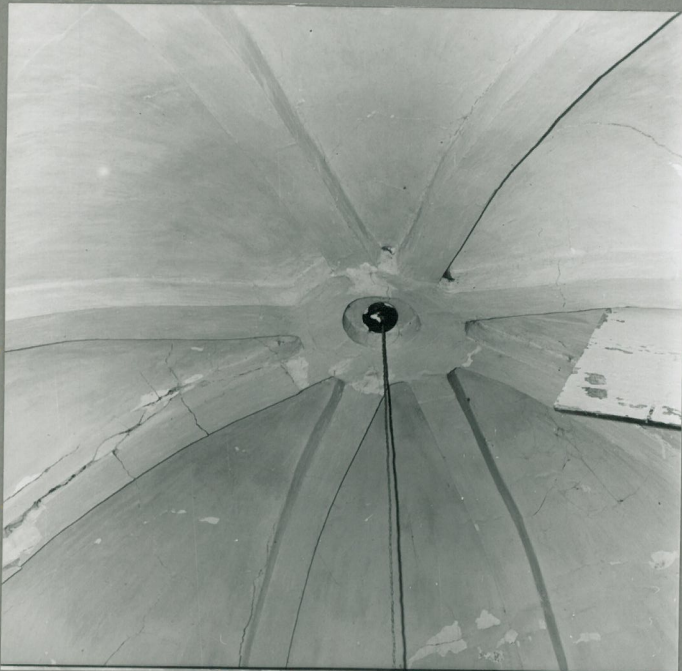

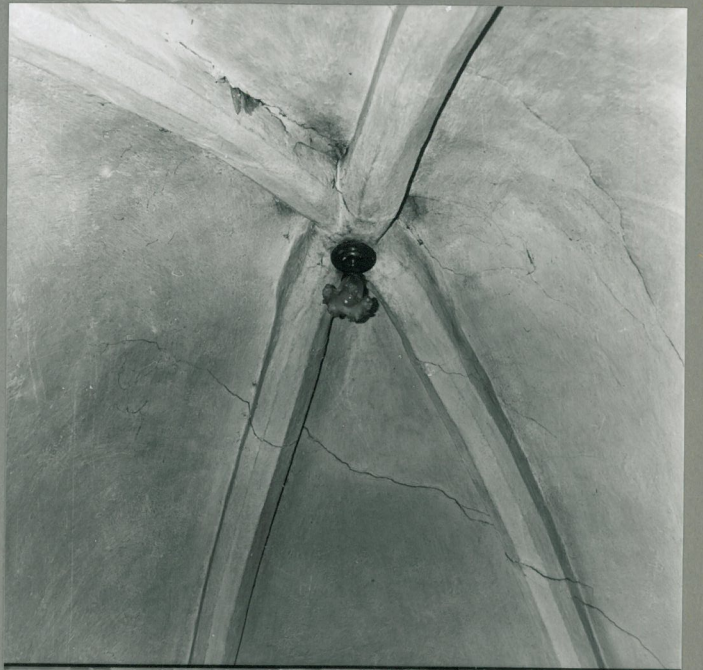
99671:84

99671:85

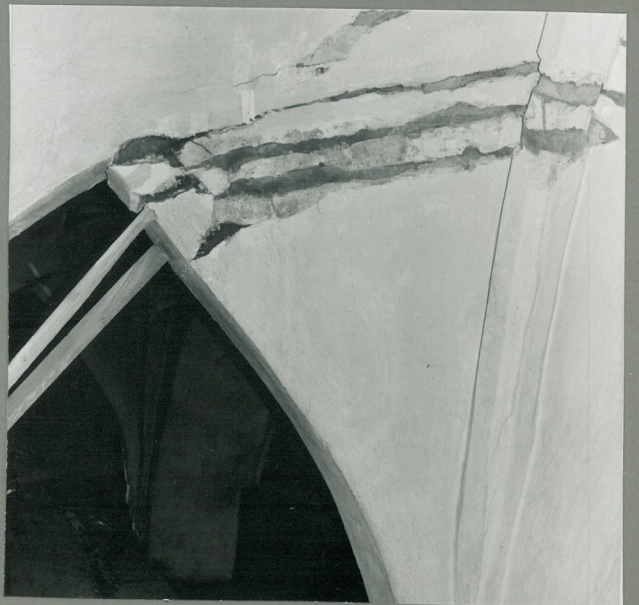
99671:86

99671:87

99671:88

99671:89

99671:90

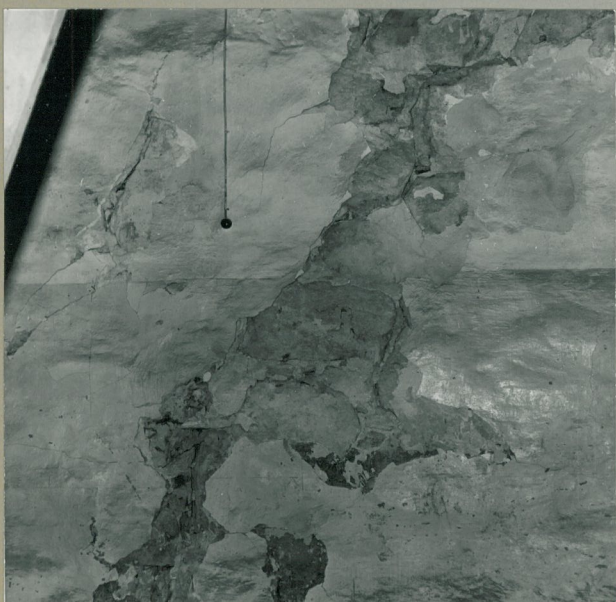
99671:91

99671:92

99671:93

99671:94

99671:95

99671:96

99671:97

99671:98

99671:99

99671:100

99671:101

99671:102

99671:103

99671:104

99671:105

99671:106

99671:107

99671:108

99671:109

99671:110

99671: 111

99671: 112

99671: 113

99671:114

99671:115

99671:116

99671:117

99671:118

99671:119

99671:120

99671:121

99671:122

99671:123

99671:124

99671:125

99671:126

99671:127

99671:128

99671:129

99671:130

99671:131

99671:132

99671:133

99671:134

99671:135

99671:136

99671:137

99671:138

99671:139

99671:140

99671:141

99671:142

99671:143

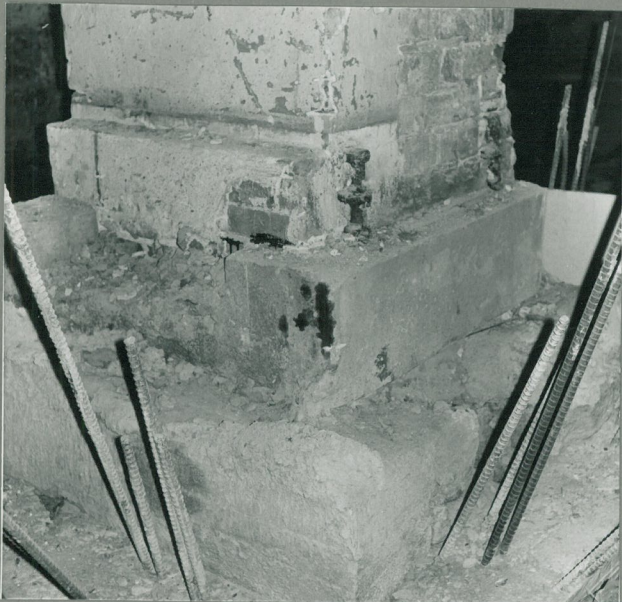

99671:144

99671:145

99671:146

99671:147

99671:148

99671:149

99671:150

99671:151

99671:152

99671:153

99671:154

99671:155

99671:156

99671:157

99671:158

99671:159

99671:160

99671:161

99671:162

99671:163

99671:164